

KONRAD KOŚNIK
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu

Tożsamość współczesnych rodzimowierców słowiańskich. Studium psychologiczne aktywności internetowej rodzimowierców w Polsce

Wprowadzenie

Psychologiczna refleksja nad fenomenami religijnymi niesie ze sobą liczne trudności. Najbardziej podstawowym problemem jest samo zdefiniowanie psychologii religii. Nawiązując do nazwy tejże dziedziny nauki, można zauważyć, że „(...) liczba pojedyncza może sugerować, że jest jedna »psychologia« czy psychologiczna interpretacja, co dalece odbiega od rzeczywistego stanu”¹. Poza dylematami metodologicznymi psycholog religii napotyka również przeszkodę w postaci braku jednoznacznej definicji przedmiotu swoich badań, czyli religii jako takiej². Umieszczenie psychologii religii pośród innych nauk także pozostaje niepewne, gdyż może być ona przyporządkowana zarówno psychologii, jak i religioznawstwu³. Problem dodatkowo pogłębia możliwe zwątpienie w sensowność badań prowadzonych w ramach psychologii religii. Profesor Ryszard Stachowski, będący specjalistą w zakresie historii

---

¹ D. M. Wulff, *Psychologia religii. Klasyczna i współczesna*, P. Jabłoński, M. Sacha-Piekło, P. Socha (tłum.), Warszawa 1999, s. 21.

² Tamże, s. 21–22.

³ H. Grzymała-Moszczyńska, *Religia a kultura. Wybrane zagadnienia z kulturowej psychologii religii*, Kraków 2004, s. 43–57.

myśli psychologicznej, stwierdził, iż psychologia religii nie wniosła jeszcze niczego do psychologii ogólnej⁴.

Bariery napotymane przez psychologów religii na drodze ku poznaniu rzeczywistości religijnej nie powinny być jednak postrzegane jako przeszkody obniżające motywację do pracy, lecz jako wyzwanie stanowiące dla badacza możliwość rozwoju naukowego i samodoskonalenia się⁵. Aby przejść od barier do konkretnego działania, należy najpierw zlokalizować możliwe przyczyny niepokojącego stanu rzeczy zdiagnozowanego przez profesora R. Stachowskiego. Jedną z nich wskazuje w kontekście całej psychologii sam autor diagnozy. Zauważa, że na gruncie tej dyscypliny naukowej panuje mocna wiara „(...) w metodę jako bramę do wiedzy psychologicznej, która współcześnie przejawia się w większym zainteresowaniu psychologii problemami metodologicznymi niż przedmiotem jej badania, swoimi korzeniami sięgając do tradycji epistemologicznej Francisca Bacona i Kartezjusza (...)”⁶. Można powyższą tezę zinterpretować jako wskazanie aktualnej sytuacji, w której psychologowie są dobrze zaopatrzeni w rozmaite narzędzia i procedury badawcze oraz paradygmaty i sposoby strukturyzowania wiedzy, ale w której występuje niedostatek wiedzy psychologicznej o charakterze treściowym.

Treściowy aspekt wiedzy psychologicznej jest kluczowy dla konstruktów tożsamości omawianego w niniejszym artykule. Konstrukty ów doczekał się rozróżnienia dwóch podstawowych aspektów: osobistego i społecznego. „Tożsamość osobista odnosi się do subiektywnych odczuć jednostki dotyczących kombinacji cech osobowości, która odróżnia ją od innych, zapewniając jej poczucie niepowtarzalności (...). [Natomiast] (...) tożsamość społeczna odnosi się z jednej strony do tego, pod jakim względem jest ona taka sama jak inni ludzie za sprawą przynależności do pewnych społecznych zbiorowości (...), oraz, z drugiej strony, do cech, które odróżniają ją od wszystkich osób należących do

---

⁴ R. Stachowski, *Refleksje historyczne nad metodologią badań psychologicznych religijności*, wykład inauguracyjny wygłoszony 23 maja 2014 roku podczas ogólnopolskiej konferencji naukowej „Religia a metoda” na Wydziale Nauk Społecznych UAM.

⁵ Zob. R. S. Lazarus, S. Folkman, *Stress, appraisal and coping*, New York 1984.

⁶ R. Stachowski, *Lew S. Wygotki – prekursor psychologii o dwóch obliczach*, w: L. S. Wygotki, *Wybrane prace psychologiczne II: dzieciństwo i dorastanie*, A. Brzezińska i in. (tłum.), Poznań 2002, s. 20.

innych zbiorowości”⁷. Rozróżnienie to nie wyczerpuje jednak obecnych w nauce rozmaitych sposobów definiowania tożsamości⁸. Dodatkowo bogactwo jej znaczeń w psychologii potęguje konstrukt tożsamości religijnej, o którym warto wspomnieć ze względu na dobór grupy badawczej mieszczącej się w ramach konkretnego, pojedynczego wyznania. W niniejszych rozważaniach ów podział tożsamości na różne aspekty nie będzie jednak istotny, właśnie z uwagi na eksploracyjne ujęcie jej treściowego charakteru.

Przedstawione ujęcie tożsamości niesie za sobą dwa zasadnicze problemy. Po pierwsze, skupia się na „tożsamości negatywnej”, czyli tym, co odróżnia jednostkę od innych, przy czym wnosi to niewiele do zrozumienia, na czym właściwie polega jej indywidualna tożsamość. Po drugie, w standardowym ujęciu tożsamość odnosi się do zawierających się w niej cech osobowości. O ile cechy te są deklarowane przez osobę badaną, problem nie jest aż tak dotkliwy, jednakże pojęcie cechy zadomowiło się w psychologii i jest istotnym elementem wielu teorii psychologicznych. Na pojęciu cechy opiera się również dominująca w psychologii metodologia psychometryczna⁹. Cecha zaś wywiedziona z teorii nie istnieje w umyśle osoby badanej, lecz w umyśle badacza¹⁰. Nie może zatem być ona elementem tożsamości jednostki, gdyż często nawet nie jest świadoma jej istnienia.

Powyższe wnioski prowadzą do podniesienia postulatu wykorzystywania do opisu funkcjonowania osób badanych ich własnych kategorii pojęciowych, o ile wyrażają je bezpośrednio. Ów zabieg z epistemologicznego punktu widzenia miałby doprowadzić do „obiektywizującego subiektywizmu”, czyli zwiększenia trafności badań nad poszczególnymi jednostkami.

Wychodząc od etymologii słowa „tożsamość”, czy też „takosamość”, przyjmiemy, iż tożsamość jednostki jest to zbiór jej odpowiedzi na pytanie „kim jestem?”, w przeciwieństwie do cech, które są odpowiedziami na pytanie „jaki jestem? (jaki jest ktoś inny?)”. Będą to zatem

---

⁷ H. R. Schaffer, *Psychologia rozwojowa. Podstawowe pojęcia*, R. Andruszko (tłum.), Kraków 2010, s. 80.

⁸ Por. J. Kociuba, *Idea Ja i koncepcja tożsamości. Zmiana znaczenia idei Ja i koncepcji tożsamości w nauce i kulturze*, Lublin 2014.

⁹ E. Hornowska, *Testy psychologiczne. Teoria i praktyka*, Warszawa 2010, s. 17.

¹⁰ Por. R. B. Cattell, *Description and Measurement of Personality*, London 1946.

obiekty w umysłowej reprezentacji rzeczywistości lub inaczej – jeśli szukać odniesienia do nurtu ewolucyjnego – memy¹¹, które w umyśle jednostki w sposób swoisty nakładają się na konstrukt Ja. Jednostka, postrzegając je, będzie więc rozpoznawać w nich samą siebie. Pamiętając, że psychologia – zgodnie z etymologią słowa – jest nauką o duszy¹², można stwierdzić, iż treściowe ujmowanie tożsamości dotyczy tego, co osobom badanym „w duszy gra”. Wynikiem tego typu badań będzie wskazanie konkretnych obiektów należących do zbioru tożsamości jednostki, a zatem stwierdzenie, w jaki sposób jednostka postrzega samą siebie.

Celem niniejszego artykułu jest naukowa analiza słowiańskiego ruchu rodzimowierczego w Polsce, do której przeprowadzenia skłania wzrost jego aktywności w ostatnim czasie¹³. Analiza będzie polegać na odnalezieniu i rozpoznaniu obiektów tożsamościowych współczesnych rodzimowierców. Wypowiadanie się na temat całego nurtu rodzimowierczego wymaga oczywiście pewnych uśrednień i uproszczeń ze względu na indywidualne zróżnicowanie poszczególnych przedstawicieli tej grupy oraz jej podział na rozmaite „frakcje”, dlatego uwzględnione zostaną jedynie te elementy tożsamości, które podziela znaczna część członków ruchu rodzimowierczego.

Przedmiotem analizy będzie aktywność internetowa rodzimowierców dotycząca nie tylko sfery religijnej, ale również innych aspektów życia, w których odgrywa ona pewną rolę. Przeglądowi poddano portale społecznościowe, fora i blogi, z których korzystają rodzimowiercy¹⁴. Wybór owego źródła danych ma związek z jego wysoko rozwiniętą

---

¹¹ R. Dawkins, *Samolubny gen*, M. Skoneczny (tłum.), Warszawa 2012.

¹² R. Stachowski, *Historia współczesnej myśli psychologicznej. Od Wundta do czasów najnowszych*, Warszawa 2010, s. 14–18.

¹³ Zob. *Wyznania religijne. Stowarzyszenia narodowościowe i etniczne w Polsce 2009-2011*, http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/oz_wyznania_religijne_stow_nar_i_etn_w_pol_2009-2011.pdf [dostęp: 10 IX 2015].

¹⁴ Z powodów etycznych ze wszelkich prezentowanych danych i wypowiedzi, które nie zostały udostępnione publicznie, usunięto elementy umożliwiające identyfikację konkretnej osoby będącej źródłem informacji poddanych analizie. Zaufanie, jakim członkowie internetowych społeczności rodzimowierczych obdarzyli badacza, zapewniając mu dostęp do wytworów swojej aktywności, nie jest jednoznaczne ze zgodą na szersze ich publikowanie. Szczegółowe źródło prezentuje się wyłącznie wtedy, gdy wytwór aktywności internetowej jest ogólnodostępny.

i elastyczną funkcją komunikacyjną oraz z tym, że daje użytkownikom swoiste poczucie prywatności, dzięki czemu postrzegają oni internetową sytuację komunikacyjną jako nieformalną ze względu na to, że istnieje możliwość wyboru grona odbiorców, co skutkuje większą otwartością i chęcią dzielenia się swoją rzeczywistością z innymi. Z jednej strony aktywność internetowa wewnątrz społeczności mającej wspólną tożsamość sprzyja unikaniu rozmów nie na temat¹⁵, co wtórnie wzmacnia tożsamość, która staje się wyraźniejsza i łatwiej dostępna z punktu widzenia badacza. Z drugiej jednak strony należy pamiętać o ryzyku manipulacji treścią komunikacji internetowej, na przykład w celach auto-prezentacyjnych¹⁶.

Pod uwagę wzięte zostaną dwa główne rodzaje aktywności internetowej: bezpośredni, czyli publikowanie własnych refleksji czy opinii w formie postów lub wpisów, oraz pośredni, czyli rozpowszechnianie i powoływanie się na cudze wytwory internetowe. Dane dotyczące rodzimowierczej aktywności internetowej pochodzą z regularnej obserwacji trwającej od czerwca 2014 do czerwca 2015 roku.

Przyjęta na potrzeby niniejszych rozważań perspektywa badawcza mieści się w zakresie psychologii historyczno-kulturowej¹⁷, która od czasów Wilhelma Wundta i początków współczesnej (dwudzielnej) psychologii uległa swoistej wtórnej dychotomizacji na psychologię historyczną, w której psychologia i historia mogą wzajemnie przyjmować wobec siebie rolę nauki pomocniczej¹⁸, oraz psychologię kulturową, która uwzględnia znaczenie etniczności dla funkcjonowania jednostki¹⁹. Owa perspektywa

---

¹⁵ U. Cress, E. Schwämmlein, K. Wodzicki, J. Kimmerle, *Searching for the perfect fit: The interaction of community type and profile design in online communities*, „Computers in Human Behavior” 2014, vol. 38, no. 4, s. 313–321.

¹⁶ Por. J. B. Walther, *Selective self-presentation in computer-mediated communication: Hyperpersonal dimensions of technology, language, and cognition*, „Computers in Human Behavior” 2007, vol. 23, no. 5, s. 2538–2557; J. Min, H. Lee, *The change in user and IT dynamics: Blogs as IT-enabled virtual self-presentation*, „Computers in Human Behavior” 2011, vol. 27, no. 6, s. 2339–2351; M. Michikyan, K. Subrahmanyam, J. Dennis, *Can you tell who I am? Neuroticism, extraversion, and online self-presentation among young adults*, „Computers in Human Behavior” 2014, vol. 33, s. 179–183.

¹⁷ R. Stachowski, *Historia współczesnej...*, cyt. wyd., s. 43–46.

¹⁸ Por. M. Dymkowski, *Wprowadzenie do psychologii historycznej*, Gdańsk 2003.

¹⁹ Por. A. Pankalla, *Kultura psychologów. Wprowadzenie do psychologii (historyczno-kulturowej)*, Katowice 2014.

pozwała na poszerzenie zakresu badań w stosunku do psychologii głównego nurtu, a co za tym idzie – zbieranych danych. Obie gałęzie psychologii historyczno-kulturowej są istotne w kontekście próby opisu i zrozumienia tożsamości rodzimowierców, gdyż psychologia historyczna odnosić ją będzie chociażby do tradycji słowiańskiej w polskim romantyzmie²⁰, a psychologia kulturowa – do spuścizny przedchrześcijańskich wierzeń słowiańskich²¹.

Treść tożsamości współczesnych rodzimowierców

Rodzimowierstwo słowiańskie, nazywane niekiedy słowianowierstwem, jest religią etniczną nawiązującą do przedchrześcijańskich wierzeń Słowian. W dyskursie naukowym jest ono zaliczane do nurtu neopogaństwa²². Rodzimowierstwo jest znacznie zróżnicowane na gruncie lokalnym, zwłaszcza na osi wschód–zachód Słowiańszczyzny, czy inaczej na osi Ruś–Lechia. Ze względu na niedostatek źródeł historycznych²³ oraz jednolitego dyskursu naukowego dotyczącego religii Słowian²⁴ rodzimowiercy stosują niekiedy zabiegi rekonstrukcji czy wręcz konstrukcji kulturowej po to, by wypełnić białe plamy na mapie wierzeń słowiańskich, co jednak nie stanowi dla nich problemu, gdyż i tak „religia musi być żywa”²⁵.

W Polsce obok licznych niezarejestrowanych rodzimowierczych kościołów i stowarzyszeń, a także grup nieformalnych istnieją trzy zarejestrowane rodzimowiercze związki wyznaniowe²⁶. Według danych

---

²⁰ Zob. M. Michalski, *Dawni Słowianie w tradycji polskiej pierwszej połowy XIX wieku. W poszukiwaniu tożsamości wspólnotowej*, Poznań 2013.

²¹ Zob. A. Szyjewski, *Religia Słowian*, Kraków 2010.

²² M. Strutyński, *Neopogaństwo*, Kraków 2014.

²³ L. Moszyński, *Dlaczego naukowe opisy prastłowiańskich wierzeń są tak różnorodne*, „*Studia Mythologica Slavica*” 1998, R. I, s. 35–44.

²⁴ M. Łuczyński, *Naukowe i pozanaukowe uwarunkowania dyskursu na temat pogaństwa słowiańskiego*, „*Studia Methodologica*” 2009, nr 26, s. 15–20.

²⁵ Wypowiedź przedstawiciela ruchu rodzimowierczego zasłyszana przez autora.

²⁶ Do zarejestrowanych związków wyznaniowych należą: Rodzimy Kościół Polski, Rodzima Wiara, Zachodniosłowiański Związek Wyznaniowy „Słowiańska Wiara”.

z 2011 roku rodzimowierstwo w Polsce liczyło około 4500 wyznawców²⁷, jednakże ich faktyczna liczba jest większa i stale rośnie, o czym świadczy największa, mająca niemalże 7000 członków, rodzimowiercza grupa na portalu Facebook²⁸. Tak liczne środowisko religijne wymaga eksploracji naukowej, dlatego też poniżej zostaną przedstawione ustalenia dotyczące lokalizacji obiektów tożsamościowych rodzimowierców.

Rodzimowierca – neopoganin

Chociaż literatura naukowa wykorzystuje na ogół do opisu współczesnych religii etnicznych termin „neopogaństwo”, większość rodzimowierców nie uznaje tego określenia. Uważają bowiem, że ma ono znaczenie pejoratywne, gdyż wywodzi się z chrześcijaństwa i oznacza jednostki wyłączone z pewnej kulturowej wspólnoty, a przez to gorsze od jej członków. Niemniej budują oni swoją religijność i duchowość²⁹ na podstawie dawnych wierzeń Słowian, a jest to religijność autentyczna, wynikająca z prawdziwej wiary w istnienie bóstw i ich interakcje z ludzką rzeczywistością. Poprzez krytykę pojedynczych osób postulujących panteistyczną interpretację rodzimowierstwa wyrażają oni własny literalizm w podejściu do religii³⁰.

Rodzimowierstwo jest silnie zróżnicowane: od zwolenników liberalizmu i tolerancji religijnej po przedstawicieli szowinizmu religijnego objawiającego się chęcią wygnania z Polski innowierców, co znajduje wyraz w hasłach typu „żydzi za Jordan”³¹. Szczególna niechęć lub czasami wręcz wrogość wymierzona jest w chrześcijaństwo, gdyż wśród rodzimowierców panuje przekonanie o jego destrukcyjnym wpływie

---

²⁷ *Wyznania religijne. Stowarzyszenia narodowościowe i etniczne w Polsce 2009-2011*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2013, http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/oz_wyznania_religijne_stow_nar_i_etn_w_pol_2009-2011.pdf [dostęp: 10 X 2015].

²⁸ Liczebność grupy na dzień 16 czerwca 2015 roku wynosiła 6929 osób, a na dzień 23 czerwca 2015 roku – 6965.

²⁹ Zob. D. Oman, *Defining Religion and Spirituality*, w: *Handbook of the Psychology of Religion and Spirituality*, R. F. Paloutzian, C. L. Park (red.), New York 2013, s. 23–47.

³⁰ Por. K. Kośnik, *Bóg funkcjonalny. Psychologiczna sensowność pytania o istnienie Boga*, w: *Homo religiosus a psychologia*, A. Pankalla (red.), Poznań 2015, s. 225–232.

³¹ Termin „żydzi” odnosi się niekiedy do przedstawicieli wszystkich wielkich religii monoteistycznych, którzy bywają również określani jako „neosemici”, co jest ironiczną parafrazą terminu „neopoganie”.

na kulturę słowiańską. Ten negatywny stosunek przejawia się chociażby w pielęgnowaniu pamięci o upadku 12 czerwca 1168 roku Arkony, będącej ostatnim bastionem rodzimej religii na Słowiańszczyźnie, a także w obchodzeniu w rocznicę jej upadku słowiańskiego dnia pamięci o tym miejscu. Obchodzony jest również, przypadający na 1 maja, dzień pamięci ofiar chrystianizacji Słowian. Rodzimowiercy niekiedy świadomie używają określenia „neopoganin” do opisu samych siebie, aby podkreślić, że stoją w opozycji do chrześcijaństwa.

O ile nieprzyjazna postawa wobec chrześcijaństwa nie stanowi ścisłej reguły, o tyle wspólny dla różnych nurtów rodzimowierstwa jest szacunek dla innych religii etnicznych³². Łączy je również potrzeba szacunku reszty społeczeństwa dla ich własnych przekonań religijnych. Pożądany status rodzimowierstwa przybiera różne postaci, jednakże wewnętrzna ankieta na temat pomysłu ustanowienia słowianowierstwa religią państwową wykazała, że większość rodzimowierców jest temu przeciwna.

Rodzimowierca – autochton

Istnieją dwie przeciwstawne teorie etnogenezy Słowian – allochtoniczna i autochtoniczna³³. Współczesny naukowy dyskurs historyczny zdaje się skłaniać ku teorii allochtonicznej, o czym świadczy chociażby zawartość szkolnych podręczników. Teoria ta zakłada, iż Słowianie przybyli na tereny Europy Środkowej, w tym Polski, około V wieku, z czym nie zgadzają się rodzimowiercy, którzy w zdecydowanej większości są zwolennikami teorii autochtonicznej i założenia, iż Słowianie przybyli na te ziemie co najmniej 1000 lat p.n.e.

Kwestia ta ma ogromne znaczenie w kontekście kształtowania się tożsamości rodzimowierców. Wyznawanie religii rodzimej, a więc występującej na określonym terenie niemalże od zarania dziejów, wywoływałoby dysonans poznawczy przy założeniu, iż kultura, z którą owa religia jest związana, wcale rodzima nie jest. Próby uprawomocnienia

---

³² R. Merski, *Moje słowiańskie przebudzenie*, Wrocław 2013, s. 3–4.

³³ Zob. W. Hensel, *Etnogeneza Słowian*, w: *Mały słownik kultury dawnych Słowian*, L. Leciejewicz (red.), Warszawa 1988, s. 433–444; F. Curta, *Tworzenie Słowian. Powrót do słowiańskiej etnogenezy*, w: *Nie-Słowianie o początkach Słowian*, P. Urbańczyk (red.), Warszawa 2006, s. 27–54; K. Borowiec, *Kanon wiedzy na temat tzw. etnogenezy Słowian. Czas przełomu*, „Kwartalnik Językoznawczy” 2012, nr 1, s. 1–37.

własnej autochtoniczności prowadzą niekiedy do tworzenia skrajnych koncepcji etnogenezy Słowian, zgodnie z którymi Słowianie żyli w Europie Środkowej od zawsze, a przynajmniej od przybycia tu pierwszych przedstawicieli *homo sapiens*, lub – paradoksalnie – do poszukiwania kulturowych korzeni Słowian w egzotycznych lokalizacjach, jak na przykład w Indiach, co miałyby się wiązać z ich wczesnym przywędrowaniem do Europy. W wewnętrznej ankiecie badającej przekonania dotyczące czasu przybycia Słowian na tereny obecnej Polski zdecydowanie zwyciężyła odpowiedź „przed 3500 p.n.e.”, drugie miejsce zaś zajęło stwierdzenie, że było to w okresie „od 3500 p.n.e. do 1500 p.n.e.”. Inne odpowiedzi, wyrażające założenia teorii allochtonicznej lub stanowiska pośrednie, zyskały niewielu zwolenników.

Rodzimowiercy opierają swe przekonania dotyczące własnego pochodzenia na wynikach badań naukowych, które chętnie i szeroko rozpowszechniają. Najczęściej pojawiające się dyscypliny nauki, z których wywodzą się owe badania, to genetyka i archeologia. Regularnie udostępniane są ustalenia genetyków dotyczące męskiej haplogrupy R1a, która według interpretacji łączącej ją z kulturą słowiano-irańską miałaby być podporą teorii autochtonicznej³⁴. Z kolei nawiązania do archeologii widać w interpretowaniu poszczególnych kultur archeologicznych Europy Środkowej jako powiązanych ze Słowiańszczyzną.

Rodzimowierca – przedstawiciel silnej i niezależnej kultury słowiańskiej

Z opisanymi powyżej twierdzeniami dotyczącymi destrukcyjnego wpływu chrześcijaństwa na kulturę słowiańską oraz autochtoniczności Słowian wiąże się wśród rodzimowierców przekonanie o istnieniu w czasach przedchrześcijańskich silnej i rozwiniętej kultury słowiańskiej. Kultura ta miałaby wyraźnie oddziaływać na inne ludy zamieszkujące sąsiednie obszary, czego przykładem stała się kolonizacja Skandynawii.

---

³⁴ Projekty badawcze, na które powołują się rodzimowiercy, przeprowadzone zostały przez National Geographic i zespół prof. Tomasza Grzybowskiego: <https://genographic.nationalgeographic.com/>; <http://www.polskieradio.pl/7/179/Artykul/823726,Słowianie-byli-tu-zawsze-Archeolodzy-w-szoku>. Istnieje również portal internetowy będący bazą współczesnej wiedzy o genetyce populacyjnej: <http://www.eupedia.com/>

Niekiedy panuje wśród rodzimowierców przekonanie o istnieniu potężnego tworu państwowego na ziemiach polskich przed X wiekiem. Przykładem takiego państwa było Imperium Lechickie, które według rozpowszechnianej regularnie mapy miało w VI wieku obejmować tereny pomiędzy Renem, Adriatykiem, Kaukazem i Uralem.

Rodzimowiercom towarzyszy swoiste poczucie kulturowej odrębności od cywilizacji Zachodu i stanowienia własnej jakości kulturowej. Manifestuje się ono chociażby poprzez poszukiwanie korzeni kultury słowiańskiej we wschodnich lokalizacjach geograficznych i kulturach, jak na przykład wśród Persów³⁵. Owa kulturowa odrębność wiąże się dla nich z poczuciem bycia dyskryminowanymi przez kulturowy *mainstream*. Silny sprzeciw wywołało ustawiczne blokowanie przez administratorów portalu Facebook grafik przedstawiających słowiański symbol o nazwie „swarzyca”³⁶, prawdopodobnie mylony z nazistowską swastyką. Odpowiedzią na decyzję administratorów było utworzenie własnego ogólnosłowiańskiego portalu społecznościowego³⁷, który jest jeszcze w fazie testowej, a dynamika jego funkcjonowania zdaje się raczej niewielka.

Rodzimowierca – narodowiec

Środowisko rodzimowiercze jest silnie zróżnicowane pod względem stosunku do innych nacji. Skrajni narodowcy pozostają w mniejszości, jednakże wyrazistość głoszonej przez nich ideologii sprawia, że są zauważalni i rzutują na społeczny odbiór całego rodzimowierstwa słowiańskiego. Postawa narodowa sięga swymi korzeniami do tradycji

---

³⁵ P. Makuch, *Od Ariów do Sarmatów. Nieznane 2500 lat historii Polaków*, Kraków 2013.

³⁶ **Swarzyca**, inaczej swarga lub kołowrót, to powiązany z bóstwem solarnym Swargiem symbol pomyślności. Składa się z ośmiu ramion zagiętych na końcach i wychodzących z centralnego punktu. Prawdopodobnie wywodzi się od praindoeuropejskiego czteroramiennego symbolu szczęścia, podobnie jak nazistowska swastyka, chociaż wspólne pochodzenie nie niesie za sobą wspólnych konotacji ideowych.

³⁷ Adres portalu: www.slovanie.com

XIX-wiecznej, kiedy to nastąpił wzrost zainteresowania Słowiańszczyzną, który się zbiegł z ogólnoeuropejskim zjawiskiem kształtowania się tożsamości narodowej³⁸.

Rodzimowiercza postawa narodowa wyraża się w odwołaniach do tradycji indoeuropejskiej. W umysłach skrajnie narodowo nastawionych rodzimowierców słowiańskich dochodzi do utożsamienia Indoeuropejczyków z Aryjczykami, a także Aryjczyków ze Słowianami. Postulowane jest niekiedy twierdzenie, iż pierwotnymi nośnikami fenotypu aryjskiego, a więc blond włosów i niebieskich oczu, byli właśnie Słowianie, na co próbuje się odnajdywać dowody naukowe, chociażby w postaci badań genetycznych. Kolejnym przykładem narodowego nastawienia jest teza, iż języki słowiańskie, a zwłaszcza język polski, są najbardziej zbliżone do dawnego języka praindoeuropejskiego.

Powyższe schematy poznawcze prowadzą do przekonania o potrzebie dominacji rasy aryjskiej, a więc słowiańskiej, w Europie³⁹. Pogląd taki wiąże się z niechęcią wobec przedstawicieli innych kultur, zwłaszcza tych o odmiennym fenotypie. Ze względu na relatywnie niewielką liczebność przedstawicieli słowiańskiego nacjonalizmu zakres ich zainteresowania kwestiami społeczno-politycznymi ogranicza się raczej do obszaru Polski, na którym niechętnie widzieliby niesłowiańskich obywateli. Owa niechęć wobec obcych jest doskonale widoczna na plakatach propagandowych stowarzyszeń nacjonalistycznych, na których młodzi i silni mężczyźni, koniecznie blondyni, maszerują w czarnych mundurach lub wyciągają przed siebie dłonie w charakterystycznym pozdrowieniu, co jest jawnym nawiązaniem do linii ideologicznej Trzeciej Rzeszy.

Rodzimowierca – uczestnik debaty politycznej

Rodzimowiercy, niezależnie od poglądów, przejawiają duże zainteresowanie polityką, a co za tym idzie – ich aktywność internetowa związana z tą dziedziną jest niezwykle rozległa. Świadczą o tym wspomagane

---

³⁸ Por. A. Gajda, *XIX-wieczne korzenie polskiej myśli rodzimowierczej: słowianofilstwo, gminowładztwo, pogaństwo*, w: *Myśl i polityka. Księga pamiątkowa dedykowana profesorowi Jackowi Marii Majchrowskiemu*, B. Szlachta (red.), t. 1, Kraków 2011, s. 205–224; M. Michalski, *Dawni Słowianie...*, cyt. wyd.

³⁹ Zob. L. Czupkiewicz, *Pochodzenie i rasa Słowian*, Wrocław 1996.

ankietami wewnętrzne dyskusje dotyczące poparcia dla określonych partii oraz zawartości merytorycznej programów wyborczych. Ankietowa forma wymiany opinii pozwala na stwierdzenie, iż wśród rodzimowierców dominują osoby popierające środowiska wolnościowe i antysystemowe⁴⁰. Owa wolność rozpatrywana jest głównie jako wolność religijna i obyczajowa, która dawałaby większą swobodę wyrażania i kultywowania wartości rodzimowierczych.

Oprócz stronnictwa liberalnego czy wręcz libertariańskiego istnieje również silna reprezentacja zwolenników ideologii lewicowej, przede wszystkim jej krytyki Kościoła katolickiego i dążenia do wolności wyznaniowej w opozycji do chrześcijaństwa. Najmniej wśród rodzimowierców jest natomiast wyborców partii centrowych.

Częstą praktyką jest komentowanie bieżących wydarzeń politycznych, zwłaszcza tych, które dotyczą kultury i religii. Zaciekłą dyskusję wywołał temat przyjmowania przez Unię Europejską, a przede wszystkim Polskę, uchodźców przedostających się do Europy przez Morze Śródziemne. Prezentowane na ten temat poglądy wyrażały pełne spektrum ideologii politycznych: od przekonania o potrzebie wsparcia potrzebujących przez postulowanie liberalnej wartości swobody przemieszczania się aż po niechęć wobec wpuszczania do własnego kraju obcych kulturowo przybyszów.

Wymiana opinii i komentowanie rzeczywistości nie wyczerpują zakresu politycznej aktywności rodzimowierców. Powstała bowiem inicjatywa utworzenia eksperymentalnego Słowiańskiego Wirtualnego Ruchu Politycznego w związku z wyborami parlamentarnymi odbywającymi się jesienią 2015 roku. Sformułowane zostały podstawy programu, chociaż bieżąca dyskusja na temat jego poszczególnych punktów nadal się toczyła. Prezentowane w nim postulaty jawią się jako dość kompromisowe, w porównaniu z rozkładem poglądów politycznych wśród populacji rodzimowierców, gdyż można je określić jako liberalno-centrowe, w których główny nacisk położono na wolność obyczajowo-religijną.

---

⁴⁰ W wewnętrznych ankietach politycznych wygrywał Janusz Korwin-Mikke i jego ugrupowanie do czasu pojawienia się na scenie politycznej Pawła Kukiza, który zdobył wśród rodzimowierców największe poparcie.

Rodzimowierca – aktywista lub wojownik

Próby zdobycia wpływu na polską sferę polityczną są jednym z przejawów walki rodzimowierców o miejsce w przestrzeni publicznej. Jest to okazja do realizacji promowanego przez rodzimowierców etosu słowiańskiego wojownika⁴¹. Przedstawiciele rodzimowierstwa postulują potrzebę restytucji tego etosu w czasach, gdy cywilizacja europejska zatraciła zdolność walki w obronie własnych wartości⁴². Poszukiwanie dróg dotarcia do świadomości społeczeństwa przynosi wymierne efekty, można bowiem zaobserwować wzrost zainteresowania mediów organizacjami rodzimowierczymi⁴³.

Walka o miejsce w przestrzeni publicznej widoczna jest podczas organizowanych co roku ogólnopolskich zjazdów rodzimowierczych. Na przykład zjazd, który się odbył w październiku 2014 roku⁴⁴, zajął się kwestiami należącymi do pięciu głównych bloków tematycznych. Trzy z nich, a więc rodzimowiercze radio, reprezentowanie rodzimowierców w mediach oraz promocja rodzimowierstwa, były powiązane ze społeczno-medialnym aspektem rodzimowierstwa. Dwa pozostałe obszary tematyczne dotyczyły spraw wewnętrznych ruchu rodzimowierczego, czyli definicji rodzimowiercy oraz stworzenia wspólnej książki z modlitwami i pieśniami w celu jednoczenia różniących się ideologicznie organizacji rodzimowierczych⁴⁵.

Dyskusję rodzimowierców z całej Polski wywołały plany ustawienia pomnika Jezusa na placu Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz pisemny

---

⁴¹ A. Szrejter, *Pod pogańskim sztandarem. Dzieje tysiąca wojen Słowian połabskich od VII do XII wieku*, Warszawa 2014.

⁴² R. Merski, *Etyka...*, cyt. wyd., s. 38–40.

⁴³ G. Antosik, *Obraz neopogaństwa słowiańskiego na łamach polskiej prasy na początku XXI w.*, „Państwo i Społeczeństwo” 2008, R. VIII, nr 4, s. 123–140; tenże, *Rodzimowiercy a media na przykładzie polskiej prasy w 2008 roku*, „Państwo i Społeczeństwo” 2009, R. IX, nr 4, s. 107–114.

⁴⁴ Należy zaznaczyć, iż z niejasnych przyczyn podczas zjazdu nie miał swojej oficjalnej reprezentacji największy rodzimowierczy związek wyznaniowy, czyli Rodzimy Kościół Polski.

⁴⁵ *Relacja z części wiecowej II Ogólnopolskiego Zjazdu Rodzimowierczego*, <http://www.rodzimawiar.org.pl/forum/17-rodzimowiercza-dzialalno/1298-ii-ogolnopolski-zjazd-rodzimowierczy.html> [dostęp: 10 IX 2015].

protest wielkopolskiego środowiska rodzimowierczego połączony z manifestacją. Postulowano, aby władze miasta wycofały się ze swoich planów, w przeciwnym razie członkowie ruchu rodzimowierczego zażądają ustawienia w tym samym miejscu posągu Świętowita⁴⁶. Protest argumentowano tym, że *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej* gwarantuje równość wszystkich wyznań, natomiast ustawienie figury kultowej jednej tylko religii w ową wolność godzi. Ostatecznie na placu Mickiewicza nie stanął żaden nowy posąg.

Próby wywalczenia miejsca w przestrzeni publicznej przez rodzimowierców podejmowane są również poprzez działalność edukacyjną dotyczącą wierzeń słowiańskich. Polega ona na propagowaniu wiedzy o religii Słowian na specjalnie do tego celu stworzonych portalach edukacyjnych⁴⁷. Udostępniane są również najnowsze badania i teorie naukowe dotyczące szeroko pojmowanej kultury słowiańskiej⁴⁸.

Rodzimowierca – ekolog

Dbałość rodzimowierców o przyrodę jest spuścizną przedchrześcijańskich wierzeń słowiańskich, w których szczególną wagę przywiązywano do sakralnego wymiaru natury, zwłaszcza wody i lasów⁴⁹. Ich troska przejawia się zainteresowaniem dobrostanem polskiej przyrody, a pod wpływem ogólnoświatowego trendu ekologicznego – zwłaszcza czystością środowiska naturalnego. To ekologiczne nastawienie prowadzi do naturalistycznego poczucia estetyki oraz zamiłowania do relaksacji na łonie dziewiczej natury.

Silny sprzeciw i gorącą debatę rodzimowierców wywołały rzekome plany rządu polskiego dotyczące prywatyzacji lasów państwowych. Opór związany był z przekonaniem, iż lasy są dobrem wspólnym całego

---

⁴⁶ O reakcji lokalnych mediów na protest rodzimowierców: T. Nyczka, *Skoro Chrystus, to dlaczego nie Świętowit? Wyznawcy słowiańskich bóstw protestują*, http://m.poznan.gazeta.pl/poznan/1,106517,17966866,Skoro_Chrystus__to_dlaczego_nie_Swietowit__Wyznawcy.html [dostęp: 10 IX 2015].

⁴⁷ Przykład strony internetowej o charakterze edukacyjnym: <http://www.bogowiepolscy.net/>

⁴⁸ G. Antosik, *Nowe źródła do religii Słowian*, <http://medievalia.pl/publicystyka/nowe-zrodla-do-religii-slowian/> [dostęp: 10 IX 2015].

⁴⁹ Por. A. Gieysztor, *Mitologia Słowian*, Warszawa 1982; A. Szyjewski, *Religia...*, cyt. wyd.

narodu, dlatego należy je otoczyć odgórną opieką i ochroną przed nadmierną eksploatacją surowcową prywatnych właścicieli.

Dbłość rodzimowierców o przyrodę nie sprowadza się jednak wyłącznie do podejmowania prób lobbowania za określonymi rozwiązaniami politycznymi. Polega ona również na podejmowaniu oddolnych inicjatyw oraz na własnej aktywności poszczególnych osób. Przykładem takiej ekologicznej aktywności jest plan obrzędu kultowego nocy kupały opracowany przez jedną z grup rodzimowierczych. Plan ten, nawet w swojej najbardziej syntetycznej wersji, przewidywał sprzątanie terenu już po odbyciu obrzędu. Rodzimowiercy ulegają fascynacji przyrodą, jej żywotnością i zdolnością odradzania się⁵⁰.

Podsumowanie

Poszukiwanie obiektów tożsamościowych współczesnych rodzimowierców słowiańskich ujawniło silne zróżnicowanie tej grupy. Aby lepiej zrozumieć jej przedstawicieli, należy stworzyć typologię rodzimowierców i dokonać ich podziału na przynajmniej dwa typy, które oznaczymy jako typ A oraz typ B.

Rodzimowiercy typu A charakteryzują się otwartością na ludzi o innych poglądach. Są tolerancyjni wobec innych wyznań religijnych i uważają, iż wszystkim rodzajom wierzeń należy się szacunek. Jeżeli chodzi o ich poglądy polityczne, to najczęściej bliskie są im poglądy liberalne powiązane z liberalizmem klasycznym czy wręcz libertarianizmem albo poglądy lewicowe.

Rodzimowiercy typu B charakteryzują się natomiast dystansem do obcych, co widać chociażby w niedopuszczaniu do swoich obrzędów osób nienależących do własnej organizacji rodzimowierczej. Rodzimowiercy ci są niechętnie czy wręcz wrogo nastawieni do wielkich religii monoteistycznych, a zwłaszcza chrześcijaństwa, z powodu wyparcia przez nie religii i kultury słowiańskiej. Ich poglądy polityczne mieszczą się w nurcie narodowym, a niekiedy przeradzają się w radykalny nacjonalizm.

---

⁵⁰ *Nieokiełznana Przyroda – nasza Matka*, <https://opolczykpl.wordpress.com/2014/01/01/nieokiełznana-przyroda-nasza-matka/> [dostęp: 10 IX 2015].

Próby odnalezienia obiektów tożsamościowych rodzimowierców byłyby obarczone o wiele większym ryzykiem niepowodzenia w sytuacji wykorzystywania standardowych, a więc silnie ustrukturyzowanych psychologicznych narzędzi badawczych. Dotarcie do danych dotyczących grupy, która jest niezwykle słabo opisana w literaturze naukowej, wymaga zrozumienia przez badacza mechanizmów jej funkcjonowania oraz mentalności jej przedstawicieli. Takie podejście było możliwe dzięki zastosowaniu eksploracyjnej analizy jakościowej, której wyniki zostały opisane w artykule. „Najprościej zagubić prawdę uważając, że się ją w pełni posiadało. Wąskie, dogmatycznie strzeżone systemy najczęściej bowiem spływają umysł badacza i jego uczniów”⁵¹. Należy zatem pamiętać, żeby dostosowywać metodę do przedmiotu badania, nie próbując chwytać sensu abstrakcyjnych kulturowych wytworów człowieka narzędziami, które zostały stworzone do badań na wymiernych skalach i namacalnych obiektach, dzięki czemu metoda nie stanie się celem samym w sobie, wypychając z pola zainteresowania badacza przedmiot jego badań.

Konrad Kośnik – THE IDENTITY OF THE CONTEMPORARY SLAVIC BELIEVERS. PSYCHOLOGICAL STUDY OF INTERNET ACTIVITY AMONG BELIEVERS IN POLAND

This paper presents results of exploration research and psychological qualitative analysis of internet activity of Slavic heathenism community members in Poland. The purpose of research was to locate identity objects of heathens in accordance with the definition of identity that is a set of objects in mental representation of reality, which are identical with the „I” construct and being perceived by an individual are recognized as itself.

The analysis lead to an indication of seven common amongst heathens identity objects that are: neopagan, autochthon, representative of strong and independent Slavic culture, nationalist, participant of political debate, activist/warrior and ecologist. To create the typology there were extracted two basic types of heathens.

---

⁵¹ G. W. Allport, *Osobowość i religia*, H. Bartoszewicz, A. Bartkowicz, I. Wyrzykowska (tłum.), Warszawa 1988, s. 21.